

Raset i Ladal'n

Terje Brede Wangberg

1.

Før de germanske krigeran bosatte seg i dette velsignede langstrakte landet, strakk Lade Allé seg i noenlunde rett linje helt inne fra Britannia Hotel og Stensrud-familiens eiendom Leangen Gård, forbi den vakre Devle Gård, videre langs den like storslagne Ringve Gård - eiendommen som flerfoldige år senere ble utvidet med både Tordenskioldmuseet og Musikkhistorisk Museum, alt komponert i sin helhet ved den skjønne russiskfødte Victoria Bachke. Denne frimodige madammen som i godt voksen alder kom til å inngå ekteskap med selveste fylkesmann Ivar Skjånes – han som etter den høytidelige seansen i Lade kirke mente at fjøset inne på Ringve burde ombygges til også å kunne huse slike storslåtte bryllups festligheter. Den første ekteskapelige krangel dem i mellom, endte med at Victoria fikk igjennom sin vilje med at fjøset skulle bli til en Konsertsal.

Etter at Lade Allé hadde passert Ringve Botaniske Have - som i sin tid var kommet til denne verden ved hjelp av professor og ordfører Olav Gjærevoll - gikk den langstrakte alleen med alle de staselige, høye Lønnetrærne forbi Jarlesetet Lade Gård – som senere ble tatt til eie av selveste Jarlen Odd von Reitan av Rema 1000.

Etter denne storslagne herregården øverst i Ladalen, passeres Lade gamle kirke fra år 1250 - med smedarbeidet av bokstavene HKPK, staselig plassert på den sørvendte vakre

kirkeveggen av skikkelig kalket stein, som av nåtidens onde tunger gjerne oversettes med "Her Klemmer Presten Klokkeren"

Lade Allé nærmet seg slutten for all hestetransport og gangbar virksomhet, etter at den noe stillferdig passerte Lade kirkegård og villaene nedover hele Ladalen, før den fikk sin ende ved foten av Ladehammerveien, der sparkstøttingprodusenten Aas Redskapsfabrikk drev sin virksomhet også i mange år etter krigen - inntil grossisten Sverre Johnsen Frukt og adskillig mye Grønt, fant det mer fornuftig å tjene til livets opphold ved hjelp av Vårherres velskapte grønnsaker. Dette foretaket gikk så godt at ingen av de ansatte trengte å være redde for å få sparken.

Selve Ladal`n – som var betegnelsen på jordene fra kirkegården og helt ned til sparkstøttingprodusenten, besto i de tider av rekker med trehusbebyggelser på den øvre siden mot Grønli, Heimstadveien og Lahammeren, mens hele dalføret nedover mot Dampvaskeriet var så lenge krigen varte, tettbebygd med enetasjes, tyske grønmalte brakker – slike midlertidige gjestehus for både offiserer og vanlige soldater.

På nersiden av alle brakkene brøytet Ladebekken ganske beskjedent seg frem, med sitt utspring helt inne fra Ranheimsåsene opp mot Jonsvatnet, før det noe leirholdige bekkefaret - ved hjelp av en del egenkonstruerte og underjordiske baner, etter hvert klarte å få med seg ganske mye av Lade-beboeres svært så illeluktende kroppslige ekskrementer ut i fjorden ned på Nyhavna. Med seg måtte Labekken også få med seg velbrukt dopapir - slike nødvendigheter som på grunn av mangel på nåtidens sobre klosettpapir- kom til gjenbruk av både gamle Alle Kvinners blar og slike forlengst ferdigleste, men godt mykgjorte Adresseaviser, før hele dritten omsider forsvant stille og fredelig ut i Trondhjemsfjordens fjærestrender. Enden på det hele lå ganske langt utenfor Nyhavnas lagerskur, rett i mot den

lange moloen med den alltid så høytbråkende tåkeluren, som både dag og natt holdt liv i Lademoen, Lilleby, Ladehammeren og Ladehalvøyas ellers så fredelige beboere. Labekken hadde sitt utløp ikke så veldig langt unna selveste Munkholmen, der den landskjente fangen Griffenfeldt en gang i tiden skulle ha sørget for fingermerker i det grovsnekrede cellebordet, under sitt langvarige fangeopphold der ute på klosterøya. Grunnen skal visstnok ha vært noe trøbbel med både Gendarmeriet og noen plikttoppfyllende Vektene i Stiftsstadens langdryge og skumle Strandvei, der inne på den svarteste delen av Lademoen

Men før den resterende delen av kloakkstrømmen fra Labekkens utløp slo seg til ro helt ute på Munkholmes populære badestrender, hadde den forhåpentligvis kvittet seg med en del av både "mannskjitt" og gamle Adresseaviser. Avisas dårlige og tilårskomne trykksverte var sikkert for lengst forsvunnet under "sin siste reis som foresto" - som det så vakkert heter i den gamle sjømannssangen. Men dette var selvsagt mangfoldige år før Adressas sjefredaktør Gunnar Flikke kom til verden og det året da denne skribenten ble tildelt avisens Hedersrose.

De store og grasbevokste jordene nedover den i de gamle dagers ubebodde Ladal`n, var en viktig del av Lade Gårds omkringliggende jordeiendommer. Denne Ladedalen som besto av ett stykke jord på søndre side av "Luusebekken" - som Labekken var kjent som på 1700 tallet, må ha vært ekstra kjært for byens rådmann Rasmus Graae - som var Lade gårds eier fra året 1722. Denne Rådmann Graae skal ha blitt veldig lei seg da han den 20.april i det Herrens år 1732 mistet eierskapet til hele Luusebakken. Noe som skjedde ved rettsaken mot eieren av Rønningen gård - storkaren Peter Thon, som fikk tilkjent æren av å bli ny eier av hele det noe leirete dalføret fra husmannsplassen Jegerskvile mot øst, langs den tids alt for kronglete kjerreveien mot Litjby`n, forbi Gardermoens Grunn og Jystaden gaard, der grenseoppmerkingen gikk langsmed den siste biten av Labekken - før denne ved hjelp av

noen underjordiske fiksfakserier forsvant ut i denne ettertraktede Byfjorden. Det hevdes derimot at rådmannen Rasmus ganske snart skal ha "ristet sorgen av". For han ble jo fortsatt bruker av hele Korsvikaområdet, til lufting av både de svært mange hestene, alle kyrne og skokkene med sauer. Ladegårdens eventuelle geiter, kaniner og løsslupne høner hadde han nok under full kontroll inne i gårdens digre låvebygning – beliggende vendt mot fjorden og havnen for alle Jarlenes og den tids Sjørøvere - nede i den lune bukta like nedenfor Isaksenhuset og tett inntil den snedige odden der det populære stupebrettet fikk sin plass om lag 200 år senere.

2.

Det frittliggende hovedsetet for Ladejarlenes formerende tilholdssted der oppe i Trøndelagen, må ha vært ett storslagent skue både nede fra selve Stiftstaden og de vide områdene rundt, når alle de tente faklene rundt Jarlesetet på de mørke vinterkveldene offentliggjorde at det var fest med musikk og dans i de både halvfulle og fulle stuene i begge etasjene. Det hendte muligens at de mest feststemte av alle de litt yngre, ut på natta inviterte de høyest dekorerte til ett såkalt nachspiel, samtidig som de anmodet de mest karravolige av musikantene om å utvide engasjementet til også å skulle sørge for enda mere hektisk virksomhet oppe på det lange høyloftet. Selvsagt mot at de ved hjelp av noen ekstraskillinger kunne sørge for noen ekstra kvikke rytmer, slik at det kunne bli skikkelig låvedans inne på de uhøvlede golvplankene. Oppe på låven var det massevis av velluktende høy på begge sider av låvebrua og som etter hvert ble til etterlengtede fallgruber dess lengre det led ut på morraskvisten.

Nysgjerrige forbiluskende hærmenn fra Korsvikaområdet, kunne sjelden dy seg for ikke å referere til sine omkringbeboende husmenn, om at det enda til de gryende morgenstunder

kunne bli spilt og danset Flamenco borte på låven – den spanske dansen som nesten helt fra tidenes morgen hadde sine ugudelige kompositører – slike ildfulle individer, som tolket folkets følelser til minne om både lidelse, forlatthet og tyranni.

3.

Under våre dagers eier av herregården lengst der oppe ved enden av Ladeveien – den gavmilde Jarlen Odd Reitan – foregår muligens festlighetene til mere velegnet og dempede samiske Joiker: En ungdommelige ny kapellan i Ladekirka, skal i følge svært så onde tunger en eller annen gang ha uttalt: La de små barn komme til meg – bare de ikke joiker. Nå til dags skal det oftest bli fremført Ringve-arrangert musikk på munnharpe og blokkfløyte eller til monotone hardingfeletoner – innslag som gir Jarlen Reitan anledning til å få vist noen frimodige hallingkast - mest sannsynlig for at han dermed fikk imponere både alle de inviterte bunadskledde trondhjempian og flokken av de spesialinviterte reklamejentene fra Rema`n. Det var disse PR-kåte Reitans festpia - som forbispaserende sjalue Korsvikabeboere - påsto brukte å stille til slike storslagne festligheter i spesialsydde, halvside blå jakker med Rema 1000 på ryggen.

I aprildagene det året da skribenten av disse epistlene bare var tre år – altså lenge før slike nytidens festlige tider med muligheter for både øldrikk og svir der inne på Ladehalvøens gamle Jarlesæte, innfant disse pågående uniformerte germanerne seg byen ved hjelp av ganske mange alt for overbelastede, grå krigsskip.

Det tok ikke mange dagene før både Lilleby og Lamoskolen var blitt okkupert som hybelhus for de hustrengende soldatene. I samme slengen klarte de medbrakte snekkerkyndige krigerne i stor fart å sette opp haugevis med soldatbrakker – ikke bare inne på Rønningsletta, men vel så mange dårlig isolerte brakker langs den ganske flomstore Labekken oppover

flatmarka mot Lade Gård og nedover jordene mot Korsvika - som allerede nå i begynnelsen av april måned var blitt beæret med en og annen grønn gresstue, det samme på det store beitearealet bortover til der det storslagne Sjømenneses Alderhjem holdt til.

Med adskillig ondskapsfull og krigersk latter, hendte det at Laveingutan klarte å komme seg forbi den lange offisersbrakkka, der det viste seg at Sylinderservice etter fem års avventende holdning skulle få husrom straks de tyske generalene hadde kommet seg sydover igjen.

Likedan unngikk den krigerske gutteflokken å bli jaget bort fra tyskbrakkene oppover Ladalen, etter først å ha passert både Surstoff- og Vannstoff fabrikken, Dampvaskeriet og noen ganger også uthusene til det fraflyttede pikebarnehjemmet.

Grunnen til den skadefro guttelatteren var ene og alene synet av en ganske stor styrke av fiendens uniformerte soldater, som fra Labekkens bredder forsøkte seg på fiskelykke i den kloakkfylte leirbekken ved hjelp av selvfabrikerte fiskestenger, laget av greiner fra ett noenlunde langvoksent syrintre i hagen til Borgenhusan. De ivrigste sportsfiskerne var utstyrt med snører påhengt dupp, en solid angel og påfestet en fredfull, men halvdød lat mark. Guttegjengingen hadde stor glede av at okkupantene mente at den fornuftigste fiskeplassen var fra den smale trebrua – som gikk over den flomstore leirbekken.

Det har hverken før eller etter denne krigsinvasjonen vært observert annet enn mainnskjit og dasspapir i denne historiske Labekken. Det hendte at nysgjerrige unger kunne få øye på en og annen kardongen ute i vannet. Men sånt griseri var ikke så vanlig i de tider, i ett hvert fall ikke før korsvikingen Gummi-Rudolf begynte å virke inne i Østbyen med omegn, som en alt for pågående gateselger av slike hygieniske artikler, som varene ble kalt blant finfolkan oppe på Øvre Singsaker. "Det e itj rart at det produseres minner å minner onga etter hvert som kardongbruken bli mer og mer kjent – det e itj aill som klare å hopp av tidsnok i

svengan”, brukte ofte å være ”toillpraten” blant Skotthyllkaillan, når de med en Pils eller to på lomma - og midt i kirketida – kamperte på søndags formiddagene under de høye bjerketrærne rett opp for Luusebekken – som i gamle tider var navnet på bekken - i ett hvert fall den korte biten den rant nedover selve Ladalen.

Laveingutan ble faktisk kjeppjaget av de tyske sportsfiskerne når de ble for nærgående av seg, for vi var vanligvis to ganske så innpåslitne sjuårige guttonger fra Ladevein Tolv, som på en eller annen måte klarte å gjemme oss for invasjonsstyrkene bak søppeldunkene til Dampvaskeriet.

Der ble vi ikke liggende lange stunda, etter at vi like bortenfor raskdunken hos Dampvaskeriet, kom over en splitter naken kvinnelig utstillingsfigur, Det upåklede vidunderet ble brakt til lagervare i vedbua nede i kjelleren til Tolva – der nakenkvinsen seinere på denne mørke høstkveld - i påkledd tilstand - ble brukt som skremsel for både hestkailla og T-Ford kjørende sjåførere, når figuren i ett egnet taug plutselig ble senket ned på hestgata i Lavei`n fra nederste greina på det høye Lønnetreet i Pedersengården – av de to sangerkompisene fra guttekoret borte i Lamokirka.

Like etter at vi to krigerne dagen etter hadde kommet seg tilbake til spionasjestedet bak alle søppeldunkene, tok det ikke lange tiden før de nye fiskende soldatene - temmelig slukøret - kom seg inn i brakkene like borte i skråningen nedenfor Ladekirka.

Kompis Knut Sverre var en av de ganske få heldige ungene som var eier av et armbåndsurs i de dagene og begge de to guttekrabatene ble enige om at den plutselige soldatretretten måtte skyldes kompaniets avtalte middag i matbrakkas - presis klokken fire. Mens de ventet på de neste sportsfiskerne, slo guttene seg til borte på pikebarnehjemmet og mintes kjennskapen til at det skulle være mange Jøssinger som i disse krigsdagene mente at de

tyske soldatenes matrasjoner bare besto av slike hermetikkbokser fra fabrikken Preservingen ute på Buran – merket med ”Død mann i boks”.

De to kortvokste motstandskarene, ikledd støvler og slike halvlange kortbukser - selv om det var en av de første kalddagene i april måned i året 1944 – kom seg etter ei stunds nysgjerrig befarings av omgivelsene, både frem og tilbake over den vassrike Ladebekken ved hjelp av den solide tyskanlagte brua.

Guttene forlot Ladalen - etter at de først hadde rukket å tigge til seg ”bong-bong” av grønne drops fra en riktig blid og gavmild tysk soldat, som tilfeldigvis var utendørs etter at han hadde vært innom tyskerdassen på vei bortover til matbrakkka.

Før tragedien skjedde, rakk de to kompisene å komme seg de knappe hundrede metrene bortover mot tomte der Gassverket med de store koks og kullhaugene og den svære og forhatte gassballongen hadde sin plass. Like før de rakk å komme seg oppover Litjbakken mot Borgengården, ble de ganske vettskremte nødt til å snu seg da drønnet fra Ladalen kom.

Det de fikk se var ett leirras i hele sin lengde og bredde – med virkeligheter av ett uhyggelig virvar av bygningsrester etter de fleste av villaene lengst oppe ved Heimstadveien og Grønli. Bygningsmassene kom hulter til bulter nedover Ladal`n, før de store jordmassene etter hvert også tok med seg alle tyskerbrakkene, samtidig som leira sørget for at den stridføre Labekken brøytet seg ett nytt leie, etter først å ha tatt med seg den velbygde brua der de to guttongene nettopp hadde dratt ifra.

4.

Før redningsfolkene hadde fått sperret av hele området fra Lade gård og nedover til Nyhavna, strømmet det til nysgjerrige folk fra stedene rundt, likedan mengder med tyske

soldater - som for anledningen hadde lagt igjen våpnene i brakkene der de fiendtlige militæristene som regel brukte å tilbringe på nattetider.

De to vettskremte motstandskarene kom seg hikstende hjem til Lavein tolv – den ene til moderen i første etasjen, den andre oppover den velsignede trappeoppgangen til fjerdeetasjen – der det alltid på denne middagstiden av dagen luktet stekt sild, kokt kålrabi eller sildsup oppover de tre trappeavsatsene – begge smårollingene til beroligende behandling med saft og boilla. Ved hjemkomsten fra Palmin følte også såpekoker og fader Gunerius stort behov for å kunne få besiktiget det fryktelige raset borte i Ladal`n og stedet der hans egen sønn hadde vært nær ved å komme med nede i leirmassene. Fra såkalt pålitelig hold fikk han redegjort at årsaken til raset kunne være mye vann som i lange tider hadde brøytet seg vei nedover leirbakkene, fra en defekt vannledning som kunne være blitt ett av flere resultatene etter ett engelsk bombenedslag med ett Stukas bombefly, lengst oppe på Grønli på høstparten året i forveien. Påstandene var mange, men at ikke flere enn ett par kvinnemennesker og noen alt for få tyske soldater omkom var besynderlig, mente flere av de mest oppegående forståsegpåerne oppe i Heimstadbakken. Lykkelige og takknemlige huseiere mente at det måtte ha vært selveste Vårherre som hadde sørget for at de til og med hadde fått berget unna den lille og nødvendige kolonialen nederst i bakken.

Fiskhandler Hvidsand meddelte fra sitt ståsted ytterst på raskanten, at han var lykkelig for at planleggingen med flyttingen av hans daværende fiskebutikk nede i i Ladeveien seks var blitt utsatt noe, foran nyåpningen i familieboligen skulle ha skjedd - bare noen meter fra raset. På den andre siden av Ladal`n hadde både Dampvaskeriet og det tidligere Pikebarnehjemmet berget. Det samme med sparkstøttingfabrikken på sletta nedenfor og gudskjelov både Lade Herregård og Lade gamle Kirke.

Under utgravingene i den senere ettertid skal det i leirmassene ha blitt funnet både døde hunder av forskjellige raser, en del kattelik og mangfoldige kaninbur. I både Adressa og Arbeideravisa ble det kunngjort at letemann-skapene hadde kommet over en død, høyere tysk offiser oppe i ei diger jerngryte. "Klar te koking" var kommentaren til skotthyllkaillans medfølende antydning etter den andre pilsen.

Den digre, svarte gampen - forspent ei de høye og lange tyske arbeidsvognene, lot ryddegjengen forbli nede i leira. Melodien til Gamle Svarten var også i de tider kjent og ble til ondskapsfullt leven og fliring gullet frem av gutteflokken når tyske soldater var i nærheten.

Nederste delen av Ladalen var ved god hjelp av den eldgamle Luusebekken omgort til en gråmelert, men grunn innsjø. De mest frimodige i gutteflokken fikk etter hvert tilfredsstilt sine pågående nysgjerrigheter, ved å saumfare hver bit av dammen fra dens farlige bredder.

Beretningene i de tusen hjem kunne bli mange og vidløftige om alle de forskjellige funnene.

Flere av de aller yngste og ukyndigste smårollingene oppe i Ladevei'n, kunne ved hjemkomsten bli nødt til å stå til ansvar for at de fra kloakkinnsjøens bredder, stilte med begge kortbukslommene fulle av spennende Kardonger og samtidig brakte med seg søkkbløte eksemplarer av både Alle Kvinner og Knut Gribbs Detektivmagasin.

En og annen av den ukyndige kloakkgjengen, kunne også finne på å dra med seg ett slikt nyoppfunnet damebind. At slike betydningsfulle forbruksvarer ikke ble tilgjengelig hos diskenspringerne som meget diskrete artikler før en god stund etter den tyske kapitulasjonen, var kanskje årsaken til at beholdningen nede i kloakken var minimal.

"Tyskeran bruke garantert ikke slike bind" - kommentarene skapte latter hos de samme Skotthyllspilleren på plassen oppe under de høye bjørketrærne.

De mest kirkevennlige beboerne innen Lade menighet, lot Vårherre få æren for at det store raset bare tok livet av en del slike fiendtlige medmennesker.

Også etter det forferdelige raset, sto Lade Kirke fra det tolvte århundrede på fast grunn og med kirketårnet høyt hevet. Selv om Vidkun Quisling og hans svikefulle samarbeidspartnere, hadde sørget for at også i Lade Sokn skulle Presteskapet - iført slike svarte kjoleplagg, påfestet en hvitest mulig Prestekrage – forrette kirkelige handlinger og tilbe det landsforræderske lederskapet, selv om antallet av kirkebesøkende kunne bli enda mindre enn hva det egentlig brukte å være.

Til tross for dette var kirkerommet i Lade fullsatt ved høymessen på den første søndagen etter raset. Etter den tyskvennlige, vikarerende prestens takketale, reiste hele menigheten seg og sang første verset av den kjente salmen "Kirken den er ett gammelt hus, står om enn tårnene faller. Tårne full mange sank i grus, klokker enn kimer og kaller".

På andre siden av kirken lå fremdeles Ladejarlenes hovedsete, storgården som altså så vidt hadde sluppet unna fra å bli tatt med i raset nedover Ladalen.

Så nære tilintetgjørelsen har etter all sannsynlighet Jarlesetet aldri vært, i ett hvert fall ikke etter at den siste Jarlen, Håkon Eirikson døde der inne på Stiklestad sammen med Kong Olav - senere Den Hellige - ved firetiden om ettermiddagen, på mandagen den 29. juli i året 1029 – begivenheten som i ettertid er blitt kalt for Olsok.

Enden på denne visa gir altså dagens fullt levende Ladejarl Odd Reitan, rikelig anledning til å stemme sin mest sannsynlig litt for støvete lutt, før han på sin alltid så travle hverdag tar seg tid til å akkompagnere seg selv, før han med sin vanligvis så glade og lett vibrerende røst, fremfører en eller annen fabulerende trudelutt til glede for sine inviterte venner, samtidig

som de deler mange gode minner fra de mange Jarleår som han har opplevd - også etter dette forbandete leirraset som i det Herrens år 1944 fant sted der oppe i Ladedalens lange og leirete bakkeskråninger.